

COLOFON

Uitgave van de Vereniging Heemkundekring Groesbeek

Redactie:
Sjef Schmiermann
Bram den Boer
Jan Norp

Archiefonderzoek:
Gerrie G. Driessen

Fotografie:
Historisch Fotoarchief Heemkundekring
Peter Beisiegel
Jan Norp
Wim van der Weide

Redactieadres:
Gen. Gavinstraat 48
6562 ML Groesbeek
tel 024 397 2118

Abonnement
aanvragen via
denboer.bram@gmail.com

© **Heemkundekring Groesbeek**

Wapen van de Heren van Groesbeek uit het Wapenboek van de heraut Gelre, ca 1400, waarvan het huidige gemeentewapen is afgeleid

ACTUALITEITEN – ACTIVITEITEN

OPGRAVING HOFLAAN/CRANENBURGSESTRAAT

Op het voormalig KI-terrein aan de Hoflaan/Cranenburgsestraat vond in 2009 en in het afgelopen najaar archeologisch onderzoek plaats. Dat onderzoek was noodzakelijk, omdat in dit gebied binnenkort wordt begonnen met de realisering van de woonwijk Hüsenhoff. Deze benaming wijst naar een oude boerderij, die daar toen stond. De boerderij is in 1944 is verwoest en na de oorlog is, ter vervanging, aan de overzijde van de weg een nieuwe boerderij gebouwd.

Het inventariserend veldonderzoek van archeologisch bureau RAAP van vorig jaar bestond uit het graven van een tiental proefsleuven. Vooral in het zuidelijk deel van het plangebied zijn daarbij archeologische resten blootgelegd. Het gaat om een grafveld uit de Midden en/of Late IJzertijd en nederzettingssporen uit de Midden-Romeinse tijd. De resten lagen verspreid over een gebied van ongeveer 1,5 ha.

De uitkomsten van het onderzoek van RAAP waren van een zodanige importantie, dat besloten werd om dit gebied middels een opgraving verder te laten onderzoeken, temeer omdat het aannemelijk was, dat de woningbouw het bodemarchief definitief zou verstoren. Bureau ADC werd belast met de uitvoering.

De opgraving heeft veel informatie opgeleverd. Allereerst bleek, dat het grafveld groter was dan door RAAP werd gedacht. Verder werden er een drietal gebouwstructuren aangetroffen (Midden-Romeins) in de nabijheid van een meander van de Groesbeek. Die structuren zijn over een ouder grafveld gebouwd. De aangetroffen grafstructuren bestonden voornamelijk uit zgn. kringgreppels. Het gaat niet om een 'dichtbevolkt' grafveld, wat er op zou kunnen wijzen, dat dit gebied maar kort is gebruikt. Het aantal aangetroffen bijgiften is relatief gering. Wel werd aan de noordzijde van het opgravingsterrein veel Romeins materiaal aangetroffen, waaronder bouwmateriaal, een dierenfibula (kledingspeld) en een lanspunt. Zeer bijzonder was de vondst van een puntgave Romeinse maalsteen, met een doorsnede van meer dan 50 cm. (zie foto's).

Ofschoon het opgravingsverslag nog niet beschikbaar is, kan wel worden gesteld, dat er voor het eerst in Groesbeek-dorp sporen van bewoning uit de Romeinse tijd zijn aangetroffen en dat het grafveld ongetwijfeld een ruimtelijke relatie heeft gehad met het enkele jaren geleden aan de Spoorlaan opgegraven grafveld uit dezelfde periode. Zodra er meer bekend is over deze boeiende locatie zal er op onze website aandacht aan worden besteed.

Bovenzijde opgegraven maalsteen

Onderzijde van die maalsteen

De huidige Burgemeester Ottenhoffstraat bestaat al sinds mensenheugenis en was (tenminste vanaf de middeleeuwen) onderdeel van de “baan” naar Nijmegen. In 1910 kreeg dit deel van de ‘Nijmeegse Baan’ officieel de naam “Burgemeester Ottenhoffstraat”. Die datering is niet toevallig, want R.M. Ottenhoff had toen net zijn ambtsperiode als burgemeester van Groesbeek afgerond. Hij bekleedde die functie namelijk van 1881 tot 1910. Ottenhoff ontpopte zich in die bijna 20 jaar als actieve en betrokken burgervader, was onder meer bij de oprichting van de R.K. Boerenbond in 1896 betrokken, was beschermheer van de Fanfare Wilhelmina uit 1898 en ijverde voor de vestiging van het sanatorium Dekkerswald in 1913.

De Burgemeester Ottenhoffstraat in 1925

Burgemeester Ottenhoff
1881-1910

Hij verdiende dus met recht een eervolle herinnering in de vorm van een straatnaam! De Burg. Ottenhoffstraat was in de 19^e eeuw nog een zandbaan met hier en daar voornamelijk (semi-)agrarische bebouwing. Het was al wel een echte laan met prachtige lindebomen. Het oudste, nu nog bestaande pand aan deze straat is het in 1870 gebouwde plantagemeestershuis op de hoek met de Molenweg (zie ook Nieuwsbrief 6). Opvallend en historisch belangrijk is verder het vrijstaande pand (naast de slijterij) uit rond 1909 van chocoladefabrikant Van Dungen en later van gemeentesecretaris Luijben. Het daarnaast gelegen blok van vier woningen (1910), waarvan er later één werd verbouwd tot winkel/woonhuis, was oorspronkelijk bedoeld voor de verhuur aan rijks- en belastingambtenaren.

KENT U HAAR NOG?

ZUSTER DE HEIJ (1919-1994)

In 1942 kwam de in Gouda geboren zuster Maria De Heij als vroedvrouw naar Groesbeek waar één van de Groesbeekse vroedvrouwen, mevrouw Verbeeten-Bruils, zelf moest bevallen. In die tijd leerde zij ook vroedvrouw Frencken kennen. Toen die als vroedvrouw stopte, kon Maria de Heij haar praktijk per 1 september 1944 overnemen. Zestien dagen later brak de meest bewogen periode van haar leven aan, toen op 17 september de geallieerde luchtlandingen plaats vonden en Groesbeek zes lange maanden in het frontgebied tussen de geallieerde en de Duitse troepen kwam te liggen. In die tijd verwierf zuster de Heij de eretitel “*Engel van Groesbeek*”

De verzorging van kraamvrouwen en hun baby's vond plaats, vanwege de oorlogshandelingen, onder zeer gevaarlijke omstandigheden. In het door Gerrie G. Driessen samengestelde boek *Groesbeek 1935-1945, Crisis en Oorlog* is een aparte, door Norbert de Groot verzorgde, paragraaf gewijd aan de heldendaden van zuster De Heij. Zo is in die paragraaf uitvoerig beschreven hoe zij van de Amerikanen een ambulancejeep wist los te krijgen om een kraamvrouw op te halen, die in een greppel vlak bij de Duitse grens dekking had gezocht. Daarbij moest ze met een tweetal vrijwilligers wel de laatste achthonderd meter te voet afleggen, omdat jeep en chauffeur de eigen linie niet mochten passeren. Daarbij droeg ze een grote Rode-Kruisvlag, die ze van de Amerikanen had gekregen. Op de terugweg werden ze door een Duitse mitrailleur onder vuur genomen. Gelukkig hebben ze met de kraamvrouw en haar baby de geallieerde voorpost levend bereikt. Daar stond de ambulancejeep nog klaar om hen naar het dorp te brengen.

Tot in 1975 heeft zuster De Heij haar beroep van vroedvrouw uitgeoefend. In die tijd heeft zij ruim 9400 kinderen ter wereld geholpen. Als een kraamvrouw bij de geboorte van een kind door zuster De Heij was bijgestaan, leverde dat meestal wel de verplichting op aan de door de ouders gekozen doopnamen de naam Maria toe te voegen. Niet uit eigen waan, maar uit vrome eerbied voor de Moeder Gods. Zo hebben vele Groesbeekse mannen en vrouwen als laatste voorletter een *M*. Haar faam als vroedvrouw maakte het na haar pensionering mogelijk om met allerlei acties, zoals met verkoop van zelf gebreide spullen, geld in te zamelen voor melaatse kinderen in Columbia. Zuster De Heij bracht haar laatste jaren door in Huize Mariëndaal.

Zr De Heij in 1942

2 Daar stierf zij in de vroege morgen van 2 juli 1994.

MONUMENT

Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw stond voor in de kerk, die momenteel geheel wordt gerenoveerd, een monumentaal hoogaltaar. De veranderingen in de katholieke kerk, die door het Tweede Vaticaans Concilie (1962 – 1965) op gang kwamen, brachten een soort tweede beeldenstorm op gang. Vaandels, heiligenbeelden, kazuifels en allerlei andere attributen uit het 'Rijke Roomse Leven' verdwenen uit de kerken.

HET HOOGALTAAR IN DE COSMAS & DAMIANUSKERK

Men wilde afrekenen met het verkalkte verleden. Achteraf gezien is er weinig respectvol met het kerkelijke erfgoed omgegaan en is soms ook het kind met het badwater weggegooid. Terugblikkend, is de sloop van oude ornamenten niet altijd verstandig en vaak overbodig geweest. Ook aan de Cosmas & Damianuskerk is in de zestiger jaar de tweede beeldenstorm niet voorbij gegaan. De oude verlichting met koperen armaturen ging verloren en het hoogaltaar werd ontmanteld om alle nadruk te leggen op het altaar voor op het priesterkoor. Gelukkig is er toen voor gekozen om alle elementen en onderdelen van het geschonken hoogaltaar een plaats in de kerk of op zolder te geven. De meeste onderdelen zijn bewaard en in tact gebleven.

In het atelier van fotograaf Verbeeten aan de Pannestraat werden in de vijftiger jaren communicanten vastgelegd voor het nageschilderde altaar uit de Cosmas & Damianuskerk, ook al kwam de betreffende communicant uit Breedeweg, zoals deze foto met Wil Giesbers toont

Het tabernakel werd deels op een van de zijaltaren geplaatst en boven op zolder liggen de gestileerde Christusfiguur en de figuren van Maria en Johannes te wachten op betere tijden. De huidige granieten altaartafel bestaat geheel uit onderdelen van het oude altaar. Ook de acht zuiltjes zijn hergebruikt. Grote marmeren delen zijn echter versneden en als trappen gebruikt. Die zijn niet meer terug te plaatsen. Toen de kerk in 1922 in gebruik werd genomen, was het altaar nog niet gereed. Pas op Vastenavond 1923 werd het in de kerk geplaatst. Het altaar was, op het tabernakel en de koperen elementen na, een geschenk van de Rotterdamse handelaar in natuursteen P.J.M. van Stokkum, die het landgoed De Hooge Hoenderberg bezat.

Pastoor Rovers was verheugd over het aanbod maar wilde het fraaie cadeau alleen accepteren als het altaar paste in de stijl van de kerk. Van Stokkum was het daarmee eens en hij stelde voor een kunstenaar een ontwerp te laten maken. De opdracht ging naar August van Os uit Tilburg, die in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw in het gehele land een veel gevraagd ontwerper van altaren, grafzerken en beelden was. Het ontwerp kreeg steun van architect Franssen en Van Stokkum toog naar Duitsland om in verschillende groeves fraaie stenen uit te zoeken. Alle onderdelen zijn op de vindplaatsen bewerkt en gepolijst en per trein naar het Groesbeekse station vervoerd. Met moeite werden de zware onderdelen naar de kerk gebracht. Het duurde vele dagen om het altaar op te bouwen. Rovers schatte in 1923 het kostbare geschenk zelf op een waarde van f 14.000,-. Het kopergietwerk dat het altaar sierde, evenals de verlichting en armaturen werden ook door August van Os ontworpen en vervaardigd door de firma Logher in Den Haag. Voor de restauratie is het van belang dat de meeste koperen onderdelen bewaard zijn gebleven. Het opnieuw vervaardigen daarvan zou door de hoge kosten nu niet mogelijk zijn. Gelukkig wordt dit staaltje cultureel erfgoed nu hersteld.

SPOREN UIT HET VERLEDEN RESTAURATIE GROTJE HOOGHE HOENDERBERG

Op 13 oktober j.l. is de restauratie van het “grotje” bij de Hooge Hoenderberg met een bescheiden plechtigheid beklonken. Het meest opvallend is de terugplaatsing van de steen met het gedicht:

De steen met het gedicht is vóór het grotje teruggeplaatst

*Landgoed De Hooge Hoenderberg
Geniet in vreugd in stille vree van t'geen uw oog of oor moog boeien.
Beschadig niets, neem ook niets mee, spaar dieren en laat alles groeien.
Houd honden stevig aan den band, Blijf kalm op de wegen wandlen.
Rook niet: de kleinste vonk sticht brand.
Treedt ge hier in, dan ook zoo handlen!*

P.J.M. van Stokkum 1928

Van Stokkum was in Rotterdam handelaar in natuursteen. Hij kocht in 1918 de Hooge Hoenderberg en het Maldensche Vlak van Maria Rijnbende, die gehuwd was met Jonkheer Mr. Diederik van Lawick van Pabst van Nijevelt. In 1921 tikte Van Stokkum de zes ton wegende steen in het Schwarzwald op de kop. In 1923 werd de steen geplaatst bij het toen aangelegde ‘grotje’ op de grens van het landgoed. Het grotje zelf is samengesteld uit gewapend beton en bezet met op het landgoed aangetroffen kiezelstenen. De traptreden zijn gemaakt van tufsteen uit de Eifel. De overige stenen zijn zwerfkeien uit de ijstijden, die her en der al op het landgoed lagen. Over de functie van het grotje, schreef Van Stokkum in 1930: *Bij regen en onweder kunnen een tiental personen hier eene goede beschutting vinden. Bij felle zon biedt de bank in deze grot een welkome, koele, rustplaats.*

In de vijftiger jaren werd het een hangplek voor de jeugd. Tot in 1957. In dat jaar werd het grotje deels ontmanteld doordat de grote steen, die als zijwand diende, een plaats kreeg bij de ingang van bungalowpark Cantecleer aan de Biesselstebaan. Het grotje is nu weer hersteld, helaas niet geheel in de staat, zoals Van Stokkum het ooit bedoeld heeft. Na 1957 is een deel van het grotje in verval geraakt en uit veiligheids-overwegingen afgebroken. Zo kon alleen het overgebleven deel, dat nu beschutting biedt aan slechts een tweetal in plaats van het beoogde tiental personen, worden gerestaureerd.

De steen heeft daarbij een iets andere plek gekregen. Daardoor ligt het grotje enigszins verscholen achter die grote steen.

Op de achterzijde van de grote steen, zichtbaar vanuit het grotje, staat de spannende tekst:

*WAAR NIEMAND SPIEDT, IS GOD EN (Hij) ZIET ZELFS ONS GEHEIMST VERLANGEN.
GENOT EN VREUGD, IN EER EN DEUGD, DOEN NIMMER TRANEN PRANGEN*

JUBILEUM EHBO GROESBEEK 65 JAAR

Begin oktober 2010 heeft de EHBO/afdeling Groesbeek het 65-jarig bestaan gevierd. Het jaar van oprichting is bijgevolg 1945. Zoals vaker bij jubilea, is de ontstaansgeschiedenis moeizaam te traceren. Aan de hand van enkele artikelen uit het Groesbeeks Weekblad, komen we een heel eind. In het Groesbeeks Weekblad van 18 september 1985 wordt Dr. Kippersluijs, huisarts te Groesbeek, geïnterviewd. Hij meldt, dat hij op verzoek van bakker Antoon Oomen uit De Horst vanaf 1943 de eerste EHBO-lessen verzorgt in een zaaltje in het voormalige Hotel Hurkmans. Zo'n twintig mannen volgden de cursus. In september 1944 werd het pand waar de cursus plaatsvond door oorlogsgeweld verwoest.

Antoon Oomen was in die tijd ook lid van de EHIO (Eerste Hulp In Oorlogstijd).

Bij de terugkeer na de evacuatie in het voorjaar van 1945 werd de draad weer opgepakt en volgde met honderd gulden subsidie de officiële oprichting. In hetzelfde jaar werd ook een afdeling van het Nederlandse Rode Kruis opgericht. Oomen speelde hierin eveneens een hoofdrol. Groesbeek lag grotendeels in puin en de nasleep van de oorlog kende vele slachtoffers en ongelukken. Het gezamenlijk optrekken van EHBO en Rode Kruis bleek op den duur niet ideaal. De EHBO-er wordt opgeleid voor het verlenen van individuele eerste hulp, terwijl het Rode Kruis zich richt op meer massale hulpverlening in colonneverband. In de vijftiger jaren ging men uit elkaar en ook daarna heeft de EHBO-afdeling Groesbeek met jaarlijkse cursussen en herhalingslessen haar bestaansrecht meer dan bewezen.